

ՍՍՌՄ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼԻԱԼ

ՀՈՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱ-ՊՈՊՈՒԼՅԱՐ ՍԵՐԻԱ

Յ. Մ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿՅԱՆ

**ԿԱՐՏՈՖԻԼԻ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ
ԱՐԵՐԱՏՅԱՆ ԴԱՋԱՆՎԱՅՐՈՒՄ**

ԱՐՄՖԱՆԻ ՀՐԱՏՈՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ

1943

Սերիա՝ խմբագրության
Գիտություն. վաստակավոր գործիչ Ա. Գ. ԱՐԱՐԱՅԱՆ

Պատ. խմբագիր՝
Գիտություն. վաստակավոր գործիչ Գ. Խ. ԱՂԱՅԱՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մեր հրկրի պարենային ուսուցանողների ավերացումը ներկայումս բացառիկ կարևոր նշանակություն ունի: Այդ խնդրի լուծումն ապահովող կարևոր միջոցառումներից մեկը բանվորների և ծառայողների կոլեկտիվ ու անհատական բանջարաբուծության լայն զարգացումն է: Այս կապակցությամբ խնդիր է դրված ընդարձակել կարտոֆիլի ցանքերի տարածությունը, որքան այդ հնարավոր է:

Մեր ուսուցանողների արդյունաբերական և այլ ձեռնարկությունների, դպրոցների, առևտրական ցանցի օժանդակ տնտեսությունները և կոլխոզներն անցյալ տարի կարտոֆիլի մշակման գծով զգալի նվաճումներ ունեցան: Ընդարձակվեց այդ կուլտուրայով զբաղեցրած տարածությունը, և երկիրն ստացավ ավելի շատ պարենային կարտոֆիլ:

Աշխատավորության պրակտիկան ցույց է տվել, որ տնամերձ բանջարանոցներում մեկ քառակուսի մետր տարածությունից հնարավոր է ստանալ 1,5—2,5 կիլոգրամ կարտոֆիլ, եթե գործադրվեն մշակության համար անհրաժեշտ ագրոմիջոցառումները:

Տաք շրջանների կլիմայական ու հողային պայմանները կարտոֆիլի մշակության համար պահանջում են որոշ ձեռնարկումներ, որոնց կիրառումով հնարավոր է մեկ տարում ստանալ երկու լիարժեք բերք: Առաջին բերքը հնարավոր է հավաքել հուլիսի երկրորդ կեսին, իսկ երկրորդը՝ նոյեմբերի երկրորդ կեսին, երբ կարտոֆիլի բույսերը դաշտում ցրտահարված են լինում:

Հայաստանի այն գոտիներն ու շրջանները, որտեղ մշակվում է կարտոֆիլ, միանման կլիմայական ու հողային պայմաններ չունեն, ուստի հասկանալի է, որ մշակության միջոցառումների ձևերն ու ժամկետները տարբեր շրջաններում միատեսակ լինել չեն կարող:

Հայտնի է, որ կարտոֆիլի բույսը պալարներ առաջացնում է հողի 15—20 սանտիմետր խորության մեջ, և դրանց աճը տեղի է ունենում ստորերկրյա պայմաններում: Պալարների նորմալ աճեցողության համար պահանջվում է փուխը, լավ թափանցիկ միջավայր, որն ապահովված լինի օդի, ջրի և ջերմության անհրաժեշտ քանակությամբ: Լնդհանրապես կարտոֆիլը լավ է աճում փուխը, լավ մշակված, չկեղևակալող կամ թույլ կեղևակալող հողերում:

Այս խմաստով հողի տեսակի ճիշտ ընտրությունը կարտոֆիլի մշակության համար կարևոր հարցերից մեկն է:

Երևանի շրջակայքի հողերից կարտոֆիլի մշակության համար պիտանի են ոչ բոլոր տեսակի հողերը: Կարտոֆիլի մշակության համար պիտանի հողեր կարելի է ընտրել Շենգավթի, Նորադավթի ուղղությամբ ընկած քաղաքամերձ վայրերում, ինչպես նաև քաղաքը շրջապատող այգիների պզտ տարածություններից, որոնք հաճախ զբաղեցվում են բանջարաբուսության կուլտուրաներով:

Կարտոֆիլը վատ է աճում ծանր կավային հողերում, չի աճում ճահճոտ, խիստ խոնավ, ինչպես նաև ուժեղ աղակալած հողերում:

ԿԱՐՏՈՖԻԼԻ ՍՈՐՏԵՐԸ

Աշխատավորության պահանջը որքան կարելի է շուտ բավարարելու նպատակով բանվորական կենտրոններին կից տնտեսությունների, ինչպես նաև բանվոր-ծառայողների կուլեկտիվ և անհատական բանջարանոցների ցանքերի համար պետք է օգտագործել կարտոֆիլի վաղահաս և միջահաս սորտեր:

Մեր ռեսպուբլիկայում կարտոֆիլի սեզանի սորտերից մշակվում են երկուսը՝ «Էպիկուր» (վաղահաս) և «Լորխ» (միջահաս): Թույլատրված է ժամանակավորապես ցանել նաև «Վաղահաս վարդագույն» և «Ժողովրդական» սորտերը:

Կարտոֆիլի վերը նշված սորտերը ճանաչելու, ինչպես և նրանց մշակության առանձնահատկություններն իմանալու համար անհրաժեշտ ենք համարում համառոտակի նկարագրել դրանց երեքը:

Վաղահաս է, հայտնի է իր համեղությամբ, չնայած ձմեռելուց հետո համը մասամբ վատանում է: Տարածված է մեր Միության խոշորագույն բանվորական կենտրոնների և քաղաքամերձ անտեսություններում: Սովետական Հայաստանում տարածված է Ստեփանավանի, Ալավերդու, Նոր-Բայազետի և Կոտայքի շրջաններում:

Տնտեսական հատկանիշները.— Ցանքի օրից մինչև բերքահավաքը տևում է 65—75 օր: Մի հեկտարից ստացվում է 120—150 ցնետներ բերք: Հիվանդություններին համեմատաբար դիմացկուն է: Ձմեռում է լավ: Ամառային (երիտասարդ ծլեցրած պալարներով) ցանք կատարելու համար անհրաժեշտ է գարնանն առանձնացնել հատուկ հողատարածություն և ցանքը կատարել ուշ (մայիսի 10-ին): Մի շարք տարիների մեր դիտողությունները թույլ են տալիս ասելու, որ ընդհանրապես կարտոֆիլի վաղահաս և ուշահաս սորտերն ամառային ցանքից (երիտասարդ պալարներով) շատ պակաս բերք են տալիս, քան տալիս է միջահաս «Լորիս» սորտը:

Արտափն բնորոշ հատկանիշները.— Պալարն սպիտակ է, տակառածն, աչքերը խոր նստած: Թուփը միջահասակ է, վաղ թառամող, ցողունը՝ երկաթագույն: Տերևը՝ բաց-կանաչավուն, փայլուն, տերևամասերը խոշոր չեն, առաջին զույգ տերևամասերի տակ գտնվող փոքր տերևամասերը նստած են բանտիկածն կիպ, տերևի կենտրոնական ջղի վրա, ուղղված դեպի ցած. տերևամասերը սրտաձև են: Ծաղիկն սպիտակ է, ծաղկաբույլը՝ հավաք:

ՎԱՂԱՀԱՍ ՎԱՐԴԱԳՈՒՅՆ

Մեր ռեսպուբլիկայի կարտոֆիլացան տարբեր շրջաններում անվանում են «Փալգարոս», «Ամսական» և այլն: Վաղահաս է, բերքը կարելի է հավաքել ցանքից 65—70 օր հետո: Շատ տարածված սորտ է, մշակվում է մեր Միության տարբեր մարզերում, նաև Անդրկովկասում: Մեր ռեսպուբլիկայում «Վաղահաս վարդագույնի» մաքուր օջախներ չկան, բայց գտնվում է կարտոֆիլի ցանքերում որպես խառնուրդ: Բանվորական կենտրոնների, քաղաքամերձ և անհատական անտեսությունների սպառողական կարիքները բավարարելու տեսակետից մեծ արժեք ունի:

Տնտեսական հասկանիշները.—Վաղահաս է, շատ համեղ: Մի հեկտարից միջին հաշվով ստացվում է 80—120 ցենտներ բերք: Օսլա համեմատաբար քիչ է պարունակում (16 0/0), որ և պահանջվում է ընդհանրապես սեզանի կարտոֆիլի սորտերից:

Մեղ մոտ, ըստ առանձին ուսյոնների, օսլայի քանակը տատանվում է 19—20⁰/0-ի սահմաններում: Համեմատաբար վատ է ձմեռում և ենթակա է սնկային հիվանդությունների:

Արտափն բնորոշ հատկանիշները.—Պալարը երկարավուն է (վարունգաձև), բաց-վարդագույն, մաշկը նուրբ է ու հարթ, աչքերը երես են նստած, ունեն կիսալուսնաձև հոնք: Բույսի բունը հավաք է, ծիլը՝ բաց-կարմրամանուշակագույն: Այս սորտը իր պալարների արտաքին հատկանիշներով միանգամայն տարբերվում է կարմիր գույնի մյուս սորտերից, օբլինակ՝ «Վոլուման» ուշահաս սորտից, որի պալարները չնայած կարմրավուն են, բայց տարբերվում են իրենց ձևով. վերջիններս կլոր անկյունավոր են, աչքերը համեմատաբար խոր են նստած և հոնք չունեն:

Թուփը ցածր է, լավ տերևակալած, վաղ թառավող, ցողունը՝ անկյունավոր, գորշ գույնի: Տերեք խոշոր է, մուգ-կանաչ գույնի, փայլուն, գաղափնային կենսա տերևամասը կախ ընկած, ծածկվում է վերջին ցույղ տերևամասերով (սորտի համար բնորոշ հատկանիշ է): Ծաղիկն սպիտակ է, թուփն առատ ծաղկում է, սերմնաբանի կտրվածքում նկատելի է բաց-կարմրավուն բիծ: Միության հյուսիսային պայմաններում պտուղ չի տալիս, սակայն Անդրկովկասում պտուղ տալիս է:

Լ Ո Ր Ի

Միջահաս է, ունիվերսալ, թե սեզանի և թե գործարանային սորտ է: Համեմատաբար չորագիմացիուն է: Միության մեջ ներկայումս կարտոֆիլի ամենատարածված սորտերից է: Մեր ռեսպուբլիկայի կարտոֆիլացան շրջանների ցանքերի ավելի քան 80 տոկոսը կազմում է այս սորտը:

Տնտեսական հասկանիշները.—Միջահաս է, շատ բերքատու, միջին բերքատվությոնը մեկ հեկտարից 200—250 ցենտներ է: Մեր լեռնային շրջաններում օսլայի տոկոսը կազմում է 21—22: Համեղ է և եփելուց չի փխրվում: Ձմեռում է լավ և հիվանդություններով համեմատաբար պակաս է վարակվում:

Հարավի տաք շրջաններում միևնույն տարում տալիս է

երկու բերք: Ամռանը, հունիսի 15—20-ը, երիտասարդ ծլած պալարները կարելի է օգտագործել երկրորդ անգամ ցանք կատարելու համար:

Արտաբին բնօրոշ հասկանիչները.—Պալարն սպիտակ-դեղնավուն է, ձվաձև, աչքերը խորը չեն նստած: Բույսի բունը հավաք չէ: Պալարի ստորին մասը փոքր բլթակ ունի:

Թուփը բարձր է, նուրբ, լավ տերևակալած, ցողունը անկյունավոր է, ճյուղավորված և կանաչ գույնի:

Տերևը միջակ մեծության է, բաց-կանաչ, նուրբ ու հարթ տերևամասերով: Հաճախ դադաթնային կենտ տերևամասը միացած է իրենից ցած գտնվող տերևամասի հետ (սորտի համար բնորոշ հատկանիշ է):

Ծաղիկը բաց-վարդամանուշակագույն է, պսակաթերթիկների դադաթներն սպիտակ են: Սովորաբար պտուղ չի տալիս, սակայն մեր բամբակացան շրջաններում երիտասարդ պալարներով երկրորդ անգամ ցանք կատարելու դեպքում տալիս է պտուղ՝ միանգամայն հասունացած սերմերով:

ՍԵՐՄԱՅՈՒԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ԵՎ ԲԱԶՄԱՅՈՒՄԸ ԳԱՐՆԱՆ ՑԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

Ցանքի համար անհրաժեշտ է գործադրել կարտոֆիլի 40—60 գրամ քաշ ունեցող առողջ պալարներ: Մեկ կիլոգրամ քաշի մեջ այդպիսի պալարներ լինում են 18—25 հատ: Եթե տնտեսությունը սերմացուի համար ունի ավելի խոշոր պալարներ, դերադասելի է ցանքը կատարել դրանցով, իսկ եթե սերմացուի խիստ կարիք է զգացվում, ցանք կարելի է կատարել կարտոֆիլի 10—15 գրամ քաշ ունեցող առողջ դադաթներով, մանր, 15—20 գրամ քաշ ունեցող ամբողջական պալարներով, պահեստում պալարների վրա առաջացած հաստ, 5—10 սանտիմետր երկարությամբ ծիլերով, դաշտում ցանքից հետո առաջացած կանաչ ծիլերով և այլն:

Ցանքից մի քանի շաբաթ առաջ անհրաժեշտ է յարովիզացիայի ենթարկել սերմացուն և ցանել միայն առողջ ծիլեր ունեցող պալարները: Յարովիզացիան կատարվում է լուսավոր, բայց ոչ արևոտ սենյակում, որտեղ ջերմությունը պետք է լինի 12—18° (Ցելսիուսի ջերմաչափով): Կարտոֆիլի սերմացուն երկու պալարի հաստությունից փոքր է և արկղի մեջ կամ

հատկությամբ պատրաստված տախտակամածի վրա, ժամանակ առ ժամանակ շրջում են փոխված սերմացուն, որպեսզի ծլեն պալարի վրայի բոլոր աչքերը և միաժամանակ հեռացնում են հիվանդ կամ մահանման ծիլեր տվող պալարները, որոնք իբրև սերմանյութ անպետք են: Արկղների կամ տախտակամածի մեկ քառակուսի մետրի վրա հնարավոր է տեղավորել 25—50 կիլոգրամ կարտոֆիլ: Յարովիզացիա կարելի է կատարել նաև շերտ-շերտ, փայտի թեփի մեջ, 15—18° ջերմության պայմաններում: Թեփը պետք է պահել խոնավ, բայց ոչ թաց վիճակում: Այս դեպքում յարովիզացիան կատարվում է ավելի արագ: Թեփի մեջ յարովիզացիայի համար չպետք է դնել խոշոր պալարներ, այդպիսի պալարների յարովիզացիան կատարվում է լույսի տակ, իսկ մանր և միջակ պալարները լավ յարովիզացիայի են ենթարկվում թեփի մեջ: Փայտի թեփի մեջ առաջացած ծիլերը լինում են հաստ և ունենում են լավ զարգացած արմատիկներ: Յարովիզացիան թեփի մեջ տևում է 15—17 օր:

Դաշտ տեղափոխելու ժամանակ անհրաժեշտ է յարովիզացված ու ծլած պալարների հետ խնամքով և զգուշությամբ վարվել, որպեսզի ծիլերը չջարդվեն:

Ցանքից երկու շաբաթ առաջ յարովիզացիայի պետք է դնել նաև կարտոֆիլի զազաթները:

Անհատական բանջարանոցում հնարավոր է օգտագործել պահեստում ծլած պալարների առողջ հաստ ծիլերը: Ծիլերի անջատումը պալարից պետք է կատարել ցանելու ժամանակ:

Անհատական բանջարանոցում կամ բավականաչափ սերմացու չունեցող բոլոր կոլեոդներում, որտեղ ցանքը ջրվում է կամ միջնորոտային տեղումներն առատ են, ցանքի համար կարելի է օգտագործել դաշտում ծլած կարտոֆիլի կանաչ ծիլերը: Մեր դիտողությունները ցույց են տվել, որ Երևանի պայմաններում ավելի շուտ (հունիսի 5—10-ը) կարտոֆիլի բերք ստանալու համար հնարավոր է օգտագործել ջերմոցներում մարտի 10-ից ցանված պալարների կանաչած-արմատակալած ծիլերը, որոնք սածիլելու նպատակով դաշտ են տեղափոխվում ապրիլի 10-ից մինչև 15-ը:

Սածիլումը կանաչ ծիլերով (տես նկ. 1) կատարվում է հետևյալ կերպ. երբ դաշտում երևում են կարտոֆիլի առաջին ծիլերը (սովորաբար մեկ պալարից առաջանում են մի քանիսը՝ 3—7 և ավելի) մի փոքր բացում են հողի շերտը և զգուշությամբ

պոկում պալարից մեկ կամ երկու ծիլ՝ իրենց արմատով (թողնելով տեղում որոշ թվով ծիլեր) և խակույն ծածկում հողով: Դրանից հետո կատարում են սածիլումը նախապես պատրաստված հողամասում և ջրում են: Կալինինի մարզում մոտ տաս հազար հեկտարի վրա 1942 թվին կատարված փորձը տվեց փայլուն

Նկ. 1. Դաշտում ծլած և սածիլելու պատրաստ կարտոֆիլի ծիլեր

հետևանք: Գյուղատնտեսական գիտությունների դոկտոր պրոֆ. Մ. Ս. Դունինի առաջարկությունը կալինինցիները հաջողությամբ կատարեցին և ստացան մեծ արդյունք՝ միջին բերքը մեկ հեկտարից՝ 8—10 տոննա: Առանձին հեկտարներից, որտեղ ապահովված էր անհրաժեշտ խնամքը, ստացվեց մինչև 24 տոննա բերք:

Հարավային ցածրագիր շրջաններում, ինչպես և լեռնային ու նախալեռնային, ջրովի ու խոնավ պայմաններում սածիլումը կարելի է կատարել հետևյալ կերպ: Յանքի ժամանակ ցանած յուրաքանչյուր շարքի կողքի շարքը չցանել, և երբ կարտոֆիլի ծիլը հողից դուրս գա ու հասնի 5—8 սանտիմետր բարձրության, հարևան ծլած շարքից զգուշությամբ անջատել ծիլերի մի մասն ախպես, ինչպես ասված է վերևում, և սածիլել կողքի չցանած շարքում ու ջրեր:

Սածիլումը պետք է կատարել վաղ առավոտյան, երեկոյան դեմ և ամպամած օրերին: Հետագայում, եթե սածիլը չի բռնկւ, պետք է նույն ձևով կանաչ ծիլերով վերանորոգում կատարել:

ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ ԵՎ ՊԱՐԱՐՏԱՅՈՒՄԸ

Կարտոֆիլը պետք է ցանել փափուկ, լավ մշակված ու մոլախոտերից ազատ հողամասերում: Այդ հողամասերի հերկն անհրաժեշտ է կատարել աշնանը՝ 25—30 սանտիմետր խորությամբ (նախախոփիկ ունեցող գութանով) և առանց փոցխելու թողնել մինչև դարուն: Գարնանը, առաջին իսկ հնարավորության դեպքում (հողամասի քեշի ժամանակ), կատարել 13—15 սանտիմետր խորությամբ կրկնավար: Անհատական բանջարանոցներում հողը կարելի է փորել վաղ գարնանը նաև բահով, երբ հողը քեշի է եկել:

Վարն անելուց առաջ ընդհանրապես դաշտը պարարտացնում են գոմաղբով կամ թե հանքային պարարտանյութերով: Մեկ հեկտարի համար պահանջվում է դոմաղբ՝ 20—30 տոնն կամ խոունաղբ՝ 15—20 տոնն և լավ պահած մոխիր՝ 0,5 տոնն: Կարելի է տալ հանքային պարարտանյութ մեկ հեկտարին—ամոնիում սուլֆատ՝ 3 ցենտներ, սուպերֆոսֆատ՝ 4 ցենտներ, կալիումական աղ (40% -անոց)՝ 2 ցենտներ: Լավ արդյունք է ստացվում, երբ գոմաղբի հետ արվում են նաև նշված հանքային պարարտանյութերը: Որպես պարարտանյութ կարելի է օգտագործել խառնաղբը, խամ ճմահողը, առուներին տիղմը, ճանապարհի փոշին, փոստի կամ աթարի մոխիրը և այլն:

Մոխիրը որպես պարարտանյութ լավ արդյունք է տալիս, երբ կարտոֆիլը տնկելու ժամանակ բացած փոսերի մեջ լցնում են մեկ բուռ, խառնում հողի հետ և ապա միայն կատարում ցանքը: Թարմ գոմաղբով ծանր կավային և ճահճային հողերում պարարտացում չպետք է կատարել: Ընդհանրապես թարմ գոմաղբով պարարտացրած հողերում կարտոֆիլի պալարը ենթակա է հիվանդությունների: Վարից կամ փորելուց հետո անհրաժեշտ է դաշտի երեսը մաքրել մոլախոտերի մնացորդներից (կոճղարմատները պետք է փորելու ժամանակ անսլայման հավաքել), հարթել՝ մեծ հողամասերում ղիգ-ղազով, իսկ բանջարանոցներում՝ ձեռքի երկաթե փոցխով, բաժանել ջրտարների, մարդոցի և ապա ցանել: Մարգի երկարությունը հարմար է վերցնել 25—30 մետր, իսկ լայնքը՝ 2 մետր 10 սանտիմետր: Ծանր կավային հողերում խիստ կարևոր է մինչև ցանքը հողը կրկնավարել կամ երկրորդ անգամ փորել:

Յածրագիրը ապրոններում, ինչպես նաև երեւոյի քաղաքում երբ օժանդակ տնտեսութեաններում ու անհատական բանջարանոցներում, կարտոֆիլի ցանքը պետք է կատարել որքան հնարավոր է վաղ: Նայած տարւոյ եղանակին, կարտոֆիլի ցանքը կարելի է կատարել մարտի երկրորդ կեսին կամ ապրիլի սկզբին: Վաղ ցանքի միջոցով հնարավոր է խուսափել ամռան շոգերից, որ աջնքան մեծ չափով իջեցնում են կարտոֆիլի բերքատուութեանը: Շոգ պայմաններում կարտոֆիլի պալարները աճը դադարում է, և դրա փոխարեն սկսում են փարթամորեն աճել վերերկրյա ցողունները:

Յանքը կատարւում է մարդոցով մարդերի մեջ, երեք շարք՝ բահով կամ ձիւս կուլտիւրատորով:

Լեռնային և նախալեռնային գոտու կարտոֆիլացան կուլտիւրները գործադրում են կարտոֆիլ տնկելու մի քանի եղանակ՝ արորով, գութանով, բուլկիցով և հատուկ կարտոֆիլացան մեքենաներով:

Շարքերի հեռավորութեանը մեկը մյուսից պետք է անել 70 սանտիմետր, իսկ բույսերի միջև, խոշոր պալարների համար՝ 35—40 սանտիմետր, զազաթների համար՝ 25—30 սանտիմետր և սածիլների համար՝ 20—25 սանտիմետր: Փոսերի խորութեանը, որտեղ պետք է տնկիլ կարտոֆիլը, պետք է լինի 8—10 սանտիմետր:

Ծմակ կամ խոնավ հողերում կարտոֆիլի ցանքը պետք է կատարել թմբերի գազաթների վրա, որպեսզի հողում եղած ավելորդ խոնավութեան պատճառով պալարները չսեխեն: Մեկ բնում պետք է տնկել՝ ամբողջական կարտոֆիլի միջակ պալար՝ մեկ հատ, մանր պալար՝ 2 հատից ոչ ավելի, զազաթ՝ 2—3 հատ (նայած մեծութեանը, զազաթի վրա եղած աչքերի թվին ու գազաթի քաշին. եթե գազաթի քաշը մեծ է և աչքերը շատ են, յուրաքանչյուր բնում պետք է տնկել մեկ հատ), պահեստում ծլած կարտոֆիլի հաստ ծիւր՝ 2 հատ: Ծիւր պետք է տնկել աշնպես, որ հողի երեսից 1—1,5 սանտիմետր բարձր լինի: Կանաչ սածիլով ցանք կատարելու դեպքում մեկ բնում պետք է տնկել 2 հատ: Յածրագիր տաք շրջաններում, կարտոֆիլի ցանքը կատարելուց հետո, եթե հողն սկսում է արագութեամբ չորանալ, պետք է ջրել, իսկ եթե մթնոլորտային

սեղփուները շատ են և հողը խոնավ է, ջուր չպետք է տալ մինչև ծիլերի հողից դուրս գալը:

ԳԱՐՆԱՆ ՅԱՆՔԻ ԽՆԱՄՔԸ

Կարտոֆիլի բարձր բերքն ապահովելու համար առանձնահատուկ նշանակություն ունի ցանքի խնամքը:

Սովորաբար կարտոֆիլը ծլում է ցանկույց 20—25 օր հետո: Առանձին հողամասերում, երբ հողն իր մեջ չունի բավարար քանակությամբ ջերմություն, կամ կարտոֆիլի պալարը խորն է տնկված (մեծ մասամբ այդ տեղի է ունենում, երբ ցանքը կատարվում է արորով կամ գոթանով), կարտոֆիլը ծլում է ավելի ուշ՝ տնկելուց 35—40 օր հետո: Գարնան անձրևաջրերի հետևանքով այդ ժամանակամիջոցում կարտոֆիլի հողամասի երեսն սկսում է կեղևակալել, պնդանալ, սկսում են աճել զանազան մոլախոտեր (չալիք, փուշ և այլն): Մոլախոտերը խիստ քաղաքացի են աղգում կարտոֆիլի բույսի աճման ու նրա հետագա զարգացման վրա և իջեցնում են նրա բերքատվությունը:

Որպեսզի կարտոֆիլի ծիլն աճի, անհրաժեշտ է ոչ պակաս, քան 7 աստիճան ջերմություն, ավելի բարձր ջերմությունն արագացնում է կարտոֆիլի ծլումը, բայց 25 աստիճանից բարձր ջերմության պայմաններում կարտոֆիլի ծլումը խիստ դանդաղում է:

Կեղևակալած հողում տնկված պալարը սահմանափակ քանակությամբ օդ և ջերմություն է ստանում, որի հետևանքով ծիլն ուշ է հողից դուրս գալիս:

Կարտոֆիլի համար աճման նորմալ պայմաններ ստեղծելու նպատակով, անհրաժեշտ է ցանքից 7—10 օր հետո հողը 1—2 երես խաչաձև փոցխել:

Մեր Միության կարտոֆիլացան ստախանովականների փորձերը ցույց են տվել, որ ցանքերը փոցխելու միջոցով կարտոֆիլի բերքատվությունը բարձրանում է 20—25 տոկոսով: Փոցխելու հետևանքով փշրվում է հողի կեղևը, խախտվում է մազականությունը, որի շնորհիվ հողում պահվում է խոնավություն, իսկ սա նպաստում է ծլող պալարի արմատների լավ զարգացմանը: Փոցխելու հետևանքով առատորեն օդ է թափանցում հողի մեջ, արմատախիլ են արվում նորածիլ մոլախոտերը,

որոնք հետագայում չորանում են արևի ճառագայթների տակ, և, վերջապես, կարտոֆիլի ծիլերը հողից շուտ են դուրս գալիս: Հայտնի է, որ մոլախոտերը մեծ քանակությամբ աննպաստությամբ և ջուր են վերցնում հողից, ուստի մոլախոտերի քաղհանք, նրանց վերացնելը ցանքերի միջից՝ ամենակարևոր և անհետաձգելի աշխատանքներից մեկն է: Եթե դաշտերում առանձին փոքր տարածությունների վրա երևում են մոլախոտեր, հատկապես չայր և փշեր, առանց սպասելու կարտոֆիլի ծիլերի հողից դուրս գալուն, անհրաժեշտ է հողերագնեբով, «շեղբիկներով» քաղհանել այդ մոլախոտերը: Երբ կարտոֆիլի ծիլերը հատ ու կենտ են դուրս գալիս հողից, անհրաժեշտ է կրկին փոցխել դաշտը: Այս միջոցով հնարավորություն է ստեղծվում թուլացնել կարտոֆիլի մատղաշ ծիլի բուկը, առատ օդ և ջերմություն տալ ծյող պլալարի արմատիկներին. փխրեցման շնորհիվ նաև մանրանում են կոշտերը, որոնց տակից չեն կարողանում դուրս գալ կարտոֆիլի մատղաշ ծիլերը:

Կարտոֆիլի ցանքը փոցխելիս պետք է հետևել, որ ծլած պլալարները հողի երեսը չընկնեն. դրա համար անհրաժեշտ է փոցխի հետևից ունենալ աշխատողներ, որպեսզի հողի երեսն ընկած պլալարներն անմիջապես նորից տնկեն հողում:

Պետք է փոցխել կարտոֆիլի թե՛ ջրովի և թե՛ անջրդի հողամասերը: Այն հողամասերում ու առանձին հողակտորներում, որոնք խիստ խոնավ են, փոցխում չպետք է կատարել: Ինչպես արդեն ասել ենք, նման հողերում կարտոֆիլի ցանքը սովորաբար կատարվում է թմբերի գազաթների վրա: Այդ թմբերը մեծացնում են հողի մակերեսը, որը նպաստում է հողի ավելորդ խոնավության գոլորշիանալուն, այլապես ավելորդ խոնավությունից կարտոֆիլի պլալարները կնեխեն: Բացի այդ՝ թմբերի միջոցով հողն անհամեմատ ավելի շատ ջերմություն է կլանում, որ այնքան անհրաժեշտ է նման հողերում մշակվող կուլտուրական բույսերի համար:

Կարտոֆիլի ցանքերի փխրեցումը, բուկիցը և ջուր տալն անհետաձգելի և կարևորագույն աշխատանքներ են: Քաղհան-փխրեցումը պետք է կատարել այնքան անգամ, մինչև որ կարտոֆիլի ցանքերը լինեն մաքուր ու փխրուն վիճակում: Այդ աշխատանքները պետք է սկսել, երբ կարտոֆիլի նորածիլ բույսերի շարքերը երևում են դաշտում: Քաղհան-փխրեցումն անհրաժեշտ է կատարել այնպես, որ հողից դուրս եկած կար-

տոֆիլի մատղաշ ծիւերը հողով չծածկվեն և առհասարակ հողի թմբերը չառաջանան: Կարտոֆիլի բույսն իր ամման առաջին շրջանում պահանջում է առատ օդ, ջերմություն ու խոնավություն, և եթե քաղհանի կամ փխրեցման աշխատանքների ժամանակ նորածիլ բույսը ծածկվի հողով կամ նրա բուկը լցվի ավելի շատ հող, այդ դեպքում նրա աճը կդանդաղի: Կարտոֆիլի բույսի աճը դանդաղում է նաև այն դեպքում, երբ թփի տակ փխրեցում չի կատարվում: Իրա համար անհրաժեշտ է հենց սկզբում հողերագներով, քեթմեններով կամ փխրեցնող մեքենայով փափկացնել կարտոֆիլի թփի շուրջը, այնուհետև փխրեցնել միջշաքային տարածությունները, որը կարելի է կատարել ձիաքարը գործիքով կամ բահերով:

Կարտոֆիլի բուկը պետք է տալ, երբ բույսերը 15—18 սանտիմետր բարձրություն ունեն: Առաջին անգամ բուկ տալու ժամանակ կարիք չկա շատ հող տալ. հողի շերտը պետք է ավելացնել աստիճանաբար՝ հետագա բուկ տալու ժամանակ:

Հայտնի է, որ կարտոֆիլի բույսի ստորերկրյա մասերում՝ արմատի ու ցողունի միջև ընկած տեղերում առաջանում են ընձյուղներ, որոնց վրա էլ զոյանում են սղաղարները: Եթե բուկը տալու ժամանակ այս կարևոր հանգամանքն աչքաթող արվի, և ցողունի շուրջը հողի հաստ շերտ գոյանա, այլ խոսքով՝ բարձր թմբեր կազմվեն, կարտոֆիլի բերքը կպակասի: Ահա թե ինչու բուկ տալու ժամանակ հողի շերտը պետք է ավելացնել աստիճանաբար և կարտոֆիլի բույսը հողից դուրս գալուց հետո բուկ չտալ, այլ խոր փխրեցնել, որ առաջանան ընձյուղներ:

Առաջին բուկը տալուց հետո դաշտում պետք է երեան հադիվ նշմարելի թմբեր, երկրորդ և երրորդ բուկ տալու ժամանակ կարելի է թմբերն աստիճանաբար մեծացնել:

Ջրովի և խոնավությամբ ապահովված հողերում կարտոֆիլի բուկը տրվում է 2—3 անգամ, իսկ անջրդի հողերում, եթե ամռան ամիսները չորային են, բուկը չպետք է տալ, այլ պետք է խոր փխրեցում կատարել: Եթե խոնավ եղանակներ են լինում (օրինակ՝ Ստեփանավանի, Կալինինոյի, Կիրովականի շրջաններում), բուկ կարելի է տալ 1—2 անգամ, ավելի խոնավության դեպքում կարելի է տալ նույնիսկ 3 անգամ, բայց միշտ պետք է նկատի ունենալ, որ հողի շերտն աստիճանաբար ավելացնելիս՝ ընդհանուր ամսամբ 20—30 սանտիմետր բարձրությունից չպիտի անցնի:

Կարտոֆիլի ցանքերը պետք է պահպան փութար և խոնավ լինակում: Յածրադիր շրջաններում առաջին շուրը պետք է տալ կարտոֆիլի ցանքից 7—12 օր հետո: Ավելի շատ շուր պահանջվում է ծաղկելուց առաջ և ծաղկելու ժամանակաշրջանում. այդ ժամանակ ցանքերը պետք է ջրվեն յուրաքանչյուր 3—9 օրը մի անգամ: Յուրաքանչյուր ջրից հետո, հողի քեշի ժամանակ, շարքերի մեջ պետք է փխրեցում կատարել: Փորձերը ցույց են տվել, որ հունիսյան շուրը պայմանավորում է կարտոֆիլի դրյացող պալարների քանակը, իսկ հուլիս—օգոստոսյան շուրը՝ նրանց կշիռը և բերքի քանակը: Բացի ջրից, անհրաժեշտ է հետևել կարտոֆիլի աճեցողությանը և ժամանակին տալ այն աննդանյութերը, որոնց պահանջը նա դուրս է:

Եթե բանջարանոցը չի պարարտացված կամ քիչ է պարարտացված և բույսերի աճը համեմատաբար թույլ է, անհրաժեշտ է սնուցում տալ: Սնուցման համար կարելի է օգտագործել թուխաղբ, ըստ որում յուրաքանչյուր թփին պետք է տալ 10 գրամ՝ 3—10 բաժակ ջրի մեջ խառնված: Կարելի է օգտագործել հանքային պարարտանյութեր: Վերջիններս շաղ են տրվում թփի շուրջը՝ 5—6 գրամի չափով, հողուրագով ձածկվում և ջրվում: Հանքային պարարտանյութերով սնուցում տալու ժամանակ պետք է զգուշ շաղ տալ, որ կարտոֆիլի տերևների վրա պարարտանյութերը չթափվեն և տերևները վրա ալրվածքներ չառաջանան:

Կարտոֆիլի բարձր բերք ստանալու համար կարևոր է, որ նշված աշխատանքները կատարվեն ժամանակին և բարձր որակով:

ԿԱՐՏՈՓԻԼԻ ԲԵՐՔԱՆԱԿՎԱԾՆԵՐ

Յածրադիր ուայոններում, քաղաքներձ տնտեսություններում, ինչպես և օժանդակ բանջարանոցներում կարտոֆիլի բերքը կարելի է հավաքել, երբ թփերի տակ երիտասարդ պալարներն սկսել են ծլել: Այդ լինում է հուլիսի առաջին կեսին:

Բերքահավաքը պետք է կազմակերպել այնպես, որ առաջին հերթին ապահովվի տնտեսության սերմացուի պահանջը՝ երկրորդ անգամ ցանք կատարելու համար: Հողում ծած երիտասարդ պալարները նույն օրը խնամքով պետք է տեղափոխել նախապես մշակված հողամասը և շտապ ցանել: Կարտոֆիլը հավաքելու աշխատանքը կեսօրին (շոգ ժամանակ) պետք է դադարեցնել և կատարել առավոտն ու երեկոյան դեմ, իսկ ամպամա-

ծության ղեպքում՝ ամբողջ օրը: Եթե հողում ծլած պալարների քանակությունը չի ապահովում տնտեսության պահանջը, պետք է ընտրել չծլած միանգամայն առողջ պալարներ և դնել ծլեցման: Պալարները տեղափոխելու ժամանակ արդելվում է մետաղյա սրածայր գործիքներ բանեցնել:

Բեքահավաքից հետո դաշտը պետք է փոցխել կրկնակի անգամ՝ գիգ-գագով և հավաքել արտում մնացած կարտոֆիլը:

ԿԱՏՏՈՅԻԼԻ ԵՐԿՈՒ ԲԵՐՔԻ ՍՏԱՅՈՒՄԸ ՄԵՆ ՏԱՐՈՒՄ

Հարավի տաք ռայոններում, որտեղ բույսերի վեգետացիան համեմատաբար երկար է լինում և կլիմայական պայմանները բարենպաստ են, հնարավոր է նույն տարում ստանալ կարտոֆիլի երկու բերք:

Հայաստանի բամբակացան շրջանների աշխատավորությունը լավ ծանոթ է «ամառնամուտ» կուլտուրաների մշակմանը: Հացարույսերի հնձից հետո նրանք խողանատեղը վարում և ցանում են բանջարա-բոստանային կուլտուրաներ, օրինակ՝ ձմերուկ, վարունգ, սեխ, կորեկ, եգիպտացորեն, լոբի, ոսպ, բոգի, վաղահաս կաղամբ և կանաչեղեն:

Վերջին երեք տարում մեր կոլտոգները մասսայաբար ցանում են շաքարի ճակնդեղ և կարտոֆիլ:

Սողանացան կուլտուրաների մեջ կարտոֆիլի, որպես լայն սպառողական անհրաժեշտության, մշակությունն իր առանձնահատուկ տեղն ունի:

Տաք շրջանների աշխատավորությանը դեռ շատ վաղուց հայտնի է, որ երբ կարտոֆիլը դարնանս ուշ է ցանվում, ստացվում է վատորակ և շատ քիչ բերք կամ երբեմն բոլորովին բերք չի ստացվում: Դիտությունն այս երևույթը բացատրում է բարձր ջերմության առկայությամբ, որը համընկնում է պալարների առաջացման և նրա աճի շրջանի հետ (հուլիս և օգոստոս ամիսներին):

Պարզված է, որ կարտոֆիլի բույսը հողի ջերմության 29—35 աստիճանում ալիս պալարներ չի առաջացնում և միայն ընձյուղներ է տալիս առատությամբ: Օդի 35 աստիճան ջերմության պայմաններում կարտոֆիլի բույսն ասիմիլացիա շատ թույլ է կատարում, իսկ 45 աստիճանի ժամանակ նրա կենսական պրոցեսները գրեթե կանգ են առնում: Հայտնի է, որ եթե

A 18921

բույսի համար անհրաժեշտ ֆակտորները պահանջված չափից խիստ պակաս կամ ավելի են լինում, ապա այդ հանգամանքը խանգարում է աճեցողության հետագա նորմալ ընթացքին և բացասաբար է անդրադառնում բերքատվության վրա: Կարտոֆիլի բույսն ընկնելով համեմատաբար բարձր ջերմային պայմանների մեջ, իհարկե, դեռևս չի մեղմում: Եթե նրա աճման ու զարգացման համար բոլոր հիմնական պայմանները կան, բացի անհրաժեշտ քանակությամբ ջերմությունից (որը ավելի դեպքում պահանջածից շատ բարձր է), ապա ջերմության տանելի աստիճանը նպաստում է միայն որոշ օրգանների զարգացմանը: Նույնն ենք տեսնում մեր ռեսպուբլիկայի բամբակացան ռայոնների պայմաններում: Կարտոֆիլի բույսի օրվա պատրաստած պարզ ածխաջրերը փոխանակ պալարների մեջ կուտակվելու, օգտագործվում են վերերկրյա մասերի (ցողունների) կողմից: Ահա այդ է պատճառը, որ ցողունները փարթած աճում են, խալ այդ նույն բույսերի առաջացրած պալարները մնում մանր, անձե, վատորակ: Դրա հետևանքով բերքը շատ պակաս է ստացվում:

Բացի դրանից՝ բարձր ջերմային պայմաններում (նույնիս և օգոստոս ամիսներին) հողի մեջ գոյացած երիտասարդ մանր պալարներն սկսում են ծլել և առաջացած մատղաշ ցողունների վրա գոյացնել նոր պալարներ: Այս երևույթը կոչվում է կարտոֆիլի ալյասերում, որի դեմ պայքարելու հիմնական միջոցներից մեկը դադնան և ամռան ցանքի համար որպես սերմացու առողջ պալարների ընտրությունն է: Սակայն հարավի տաք շրջաններում նախորդ տարվա կարտոֆիլը ամառային ցանքի համար որպես սերմացու պահելը կապված է մեծ դժվարությունների հետ: Գարնան և ամռան շոգ ամիսներին այդ ռայոններում, շնորհիվ բարձր ջերմության, կարտոֆիլի պալարները պահեստառեղերում սկսում են չմշկվել, հիվանդանում են զանազան սնկային ու բակտերիալ հիվանդություններով և մեծ մասամբ փտում: Դրա համար անհրաժեշտ էր գտնել այնպիսի միջոց, որ հնարավոր լիներ տաք ռայոններում առողջ վիճակում պահել սերմացուն և կատարել կարտոֆիլի ամառային ցանք՝ բավարարելով աշխատավորության պահանջն այս կարևոր սննդամթերքով:

Բերքահավաքից հետո կարտոֆիլի պալարները սովորաբար 2—3 ամիս չեն ծլում: Պալարների չծլելու այդ ժամանակաշրջանն ընդունված է անվանել հանգստի շրջան: Ուստի, տաք

ռայոններում հանգստի շրջանի տնտեսությունը պահպանելու միջոցով հնարավոր կլինի օգտագործել կարտոֆիլի երիտասարդ պլանտները որպես սերմանյութ՝ նույն տարում երկրորդ անգամ ցանք կատարելու համար:

Դեռ շատ վաղուց մի շարք ականավոր գիտնականներ (Տիմիրյազև, Կլեբա, Դեննի, Շմիդտ, Մյուլլեր-Տուրգաու) դբադվել են կարտոֆիլի և այլ բույսերի հանգստի շրջանի տնտեսությունը կրճատելու հարցերով Ուսանց հաջողվել է դանազան արհեստական միջոցներով (քիմիական դանազան նյութերի ազդեցությունով, ծխի մեջ պահելով, կամ պլանտի վրա վերքեր՝ առաջացնելով) ձեռնարկել կարտոֆիլի երիտասարդ պլանտները 6—12 օրում, բայց ձեռքման այդ եղանակներն արտադրության պայմաններում անկիրառելի են իրենց պակաս էֆֆեկտիվությունը և մեծ ծախքերի պատճառով: Հետևապես, անհրաժեշտ էր կարտոֆիլի երիտասարդ պլանտները ձեռնարկել համար գտնել այնպիսի եղանակ, որը հնարավորություն տար մեծ տարածություններ ցանել, միաժամանակ դյուրամատչելի լինի աշխատավորության լայն մասսաներին և մեծ ծախքեր չափանշեր:

Տաք ռայոնների դյուրացիներին դեռ շատ վաղուց հայտնի է, որ ուշ գարնանը ցանված միջահաս կարտոֆիլի երիտասարդ պլանտները հունիսի վերջերին և հուլիսի մեջ ծլում են:

Մի շարք տարիների (1937 թվից մինչև 1942 թիվը ներառյալ) մեր փորձնական աշխատանքները և գիտությունները ցույց են տվել, որ եթե անջատենք կարտոֆիլի թփի տակ արդեն ծլած ու արմատակալած երիտասարդ պլանտները (տես նկ. № 2) և իսկույն տնկենք լավ մշակված խոնավ հողում, ստացվում են փարթամ աճ ունեցող բույսեր, որոնք տալիս են միանգամայն առողջ ու մեծ պլանտներ: Այդ բույսերի առանձին պլանտները իրենից կշռում են 600 գրամ: Այս միջոցառումը մատչելի ձևերից մեկը կարող է լինել արտադրության պայմաններում երիտասարդ ծլած պլանտներով ամսուային ցանք կատարելու համար:

Բացի այս ձևից, մեզ հայտնի են կարտոֆիլի երիտասարդ պլանտներն արտադրության պայմաններում մասսայաբար ձեռնարկելու երկու եղանակ:

Առաջինը ակադեմիկ Տ. Դ. Լիսենկոյի առաջարկած եղանակն է: Վաղ գարնանը ցանված կարտոֆիլի հողամասը նա դիտում է

որպես սերմացաշտ՝ ամռանը նրկրորդ ցանք կատարելու համար և
ստաջարկում է կարտոֆիլի բերքահավաքը կատարել ոչ ուշ, քան
հունիսի 15—20-ը: Բույսերի տակ հողում ծլած-ալյաներված պա-
լարները խխտ արգելվում է գործածել որպես սերմացու: Նա ստա-

Նկ. 2, Հողում մայր բույսի վրա ծլած և ամռան ցանքի համար պատրաստ
պալարներ

ջարկում է հինգ գրամ ու ավելի քաշ ունեցող և հողում չծլած ատոգլ
պալարները ծլեցման դեմ լ մուխ շենքում: Կարտոֆիլը դաշտից

դյուղ տեղափոխելիս պալարներն անպայման պետք է ծածկված լինեն արևից, որպեսզի պալարի մաշվը չչորանա, չպնդանա և չնպաստի հետագայում պալարի ուշ ծլման։ Այն շենքը, որտեղ պետք է կատարվի կարտոֆիլի երիտասարդ պալարների ծրեցումը, պետք է ունենա 15—20 աստիճան ջերմություն։ Ավելի բարձր ջերմության դեպքում դիշերները պետք է շենքի պատուհանները և դռները բացել՝ օդափոխության և ջերմությունը կանոնավորելու համար։ Թարմ պալարները կարող են ծլել միայն առատ օդ (թթվածին) լինելու դեպքում։ Ուստի պալարները մասսայաբար ծրեցնելու համար պետք է առատ օդ տալ, որի համար շենքում անհրաժեշտ է կարտոֆիլի կույտը տեղափոխել ճաղավոր տախտակամածի վրա կամ 10—15 սանտիմետր հաստությամբ մի շերտ խողովի մատերի (արքաղ) վրա։ Կարտոֆիլը պետք է փռել 60—80 սանտիմետր հաստության և 1—1,2 մետր լայնության շերտով, իսկ երկարությունը՝ ըստ պահանջի ու շենքի հարմարություն։

Կարտոֆիլի կույտը պատրաստելուց հետո ծրեցվող սերմացուի երեսը պետք է ծածկել խոնավացրած պարկերով, ճիւղալով կամ հացարույսերի (ցորեն, գարի) ծղոտով։ Շենքում պալարները պետք է պահել 25—30 օր։ Այդ ժամանակամիջոցում պալարներն սկսում են ծլել, իսկ եթե չեն ծլում, կամ շատ քիչ են ծլում, պետք է կարտոֆիլի կույտի վրա ցնցուղով քիչ քանակությամբ ջուր շաղ տալ։ Պալարների 70—80 տոկոսը ծլելուց հետո պետք է լավ ծլած պալարները ջրկել և տեղափոխել մի այլ լուսավոր, բայց ոչ արևոտ շենք, այնտեղ փռել մեկ պալարի հաստության շերտով՝ յարովիղացիայի հնթարկելու համար։ Չծլած պալարները պետք է թողնել նույն շենքում՝ ծլելու համար։ Առաջին ընտրությունից 5—10 օր հետո մնացած պալարներին նորից պետք է կատարել ընտրություն և դնել յարովիղացիայի՝ մինչև ցանքը։ Ծլած կարտոֆիլը յարովիղացիայից հետո պետք է զգուշությամբ տեղափոխել ցանքի վայրը և տնկել արատ արված հողամասում։

Կարտոֆիլի երիտասարդ պալարները մասսայաբար ծրեցնելու երկրորդ եղանակն առաջարկվել է մեր կողմից, որի էությունը հետևյալն է։

Երկար մեզեետացիա ունեցող տաք ռայոններում գարնանը վաղ ցանված կարտոֆիլի բերքահավաքը պետք է կատարել հուլիսի 20—25-ին, թփի տակ արդեն ծլած պալարներն իսկույն

օգտագործել երկրորդ ցանք կատարելու համար, և եթե սերմացուի պահանջ կա, արհեստական պայմաններում ծլեցնել համեմատաբար հասունացած, 20 գրամից ավելի բարձր քաշ ունեցող չծլած պալարների: Ծլեցնելու համար պետք է օգտագործել միանգամայն առողջ, քերծվածքներ կամ ֆուսվածքներ չունեցող պալարներ: Իներքահավաքին զուգընթաց տեսակավորված երիտասարդ չծլած պալարները դաշտից տեղափոխվում են այն հողամասը, որտեղ տվյալ տնտեսությունը մտադիր է ցանք կատարել երկրորդ անգամ: Այդ հողամասերի մի որևէ անկյունում (նայած հարմարությունը) մի փոքր հարթ տարածություն ջրվում է, և հողի քեշի ժամանակ փորվում են փոքրիկ փոսեր: Փոսի խորությունը պետք է լինի 15—20 սանտիմետրից ոչ ավելի, լայնքը՝ մեկ մետր, իսկ երկարությունը՝ 2 մետր: Փոսերի թիվը պայմանավորված է ցանքի համար օգտագործվող սերմացուի քանակությամբ:

Երիտասարդ պալարները լցնում են պատրաստված խոնավ փոսը՝ հորից 2 սանտիմետր պակաս և կարտոֆիլի վրա ցնցուղով (յուրաքանչյուր փոսին մեկ դույլ) ջուր շաղ տալիս, այնուհետև ծածկում են չոր ծղոտի (արգելվում է գործածել խոտ կամ մուրախոտեր) 2 սանտիմետր հաստությամբ շերտով, դրա վրա ավելացնում են փոսից հանված խոնավ հող՝ միայն 7—10 սանտիմետր հաստությամբ և ոտքով կամ տախտակի միջոցով ամուր պնդացնում: Հողաշերտը ջրով թեթևակի թրջում են, ապա բարակ (1 սանտիմետր հաստությամբ) սվաղում և խոտով ծածկում, որպեսզի սվաղը շուտ չչորանա և ճեղքեր չառաջանան: Փոսի երեսը պետք է պահել խոնավ վիճակում, դրա համար օրը մեկ անգամ (կեսօրին) փոսի երեսը շատ թեթև թրջում են ալյուպիս, որ ջուրը չանցնի մինչև կարտոֆիլի շերտը:

Փոսերում ծլեցման դրված կարտոֆիլի կույտի մեջ ջերմությունը լինում է համեմատաբար բարձր (25—32 աստիճան), իսկ օդի (թթվածնի) քանակությունը՝ պակաս:

Վերահիշյալ պայմաններում կարտոֆիլի երիտասարդ պալարները փոսերում մասսայաբար ծլում են 8—13 օրում: Ըստ մեր գիտողությունների՝ այդ պայմանները փոսերի մեջ նպաստում են կարտոֆիլի պալարների անհամեմատ արագ ծլելուն: Մասսայական ծլումից հետո, ծլած կարտոֆիլը փոսերից հանում և օգտագործում են ցանքի համար:

ԿԱՐՏՈՖԻԼԻ ԱՄՌԱՆ ՑԱՆՔԸ ՈՐՊԵՍ ՍԵՐՄԱՐՈՒ-
ԾԱԿԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄ

Կարտոֆիլի ամառային ցանքին մեր ռեսպուբլիկայի աշխատավորութունը ծանոթ է 1939 թվից: Զնայած որ լեռնային կարտոֆիլացան ռայոնների աշխատավորութունը վաղուց մշակում է այս գարնանային կուլտուրան և ձեռք է բերել որոշակի հաջողություններ կարտոֆիլի բարձր բերք ստանալու ուղղությամբ, ըսյց և այնպես ամառային ցանքին վերաբերող մի շարք հարցեր դեռևս լիովին չեն յուրացված:

Անհրաժեշտ է նշել, որ կարտոֆիլի ամառային ցանքից ստացվում է լավորակ սերմացու՝ դարնան ցանքի համար: Այս միջոցառումն օգտագործելու շնորհիվ, հնարավոր է դառնում բարձրացնել կարտոֆիլի բերքատվությունը, հատկապես մեր ռեսպուբլիկայի նախալեռնային և բամբակացան շրջաններում: Այդ բացատրվում է նրանով, որ կարտոֆիլի բույսի աճեցողությունն ու պալտրագոյացման շրջանը համընկնում են համեմատաբար ցածր ջերմություն և կարճ օրերին: Այդպիսի պայմանների մեջ չի լինում կարտոֆիլը դարնան ցանքի գեպջում: Նրա աճն ու պալարագոյացումը համընկնում են բարձր ջերմություն և համեմատաբար երկար օրվա, որի պատճառով էլ գարնան ցանքից ստացված բերքը լինում է ցածր և տալիս է մանր ու վատորակ սերմանյութ:

Հայաստանի լեռնային ու նախալեռնային ռայոններում կարտոֆիլի ամառային ցանքը կատարվում է նախորդ տարվա ամառային բերքից պահված սերմացուով: Բամբակացան ռայոններում և երևանի քաղաքամերձ տնտեսություններում ամռան ցանքի համար օգտագործում են նույն տեսակի գարնան ցանված կարտոֆիլի երիտասարդ պալարները, նախապես ծլեցնելուց հետո:

ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄՆ ԱՄՌԱՆ
ՑԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ ԵՎ ՑԱՆՔԸ

Ամռան ցանքի համար վճռական նշանակություն ունի հողամասը ժամանակին նախապատրաստելը: Անհրաժեշտ է դրա համար առանձնացնել աշնանը ցրտահերկ արված հողամասեր: Աշնան խոր հերկի (27—30 սանտիմետր խորություն) միջոցով

հողն իր մեջ մեծ քանակությամբ խոնավություն է կուտակում, ցրտից ոչնչանում են ֆնասատուները և զանազան մոլախոտերի սերմերը: Ցրտահերկի ժամանակ առաջացած կոշտերը ձմռանը փշրվում են, հողի մակերեսը հարթվում է և, որ գլխավորն է, մինչև ամռան ցանք կատարելը հողի մեջ մեծ քանակությամբ կուտակվում են բույսի համար դուրամատչելի սննդանյութեր: Անհրաժեշտ է ցրտահերկը զարնանը փոցխել, որպեսզի հողում կուտակված ջուրը շուտ չգոլորշիանա և պահպանվի հողի մեջ, որ շատ կարևոր է ոչ ջրովի պայմաններում մշակվող բույսերի, առանձնապես կարտոֆիլի ամռան ցանքի համար: Այդ նպատակով առանձնացված հողամասերի վրա առաջացած մոլախոտերն ապրել և մայիս ամիսներին պետք է հեռացնել կուլտիվացիա կամ քաղհան կատարելու միջոցով: Ցանքի ժամանակ դաշտը պետք է լինի լավ մշակված և մոլախոտերից միանգամայն մաքուր: Պետք է նկատի ունենալ, որ մոլախոտերով ծածկված աշնանահերկ դաշտերը շատ խոնավություն ու դուրամատչելի սննդանյութեր են կորցնում: Բամբակացան ռայոններում և Երևանի քաղաքամերձ տնտեսություններում կարտոֆիլի ամռան ցանքը երիտասարդ պլանրներով պետք է կատարել հացաբույսերից կամ բնդեղեններից (լոբի և այլն) ազատված հողամասերում: Այս դեպքում նախօրոք պետք է առանձնացնել հացաբույսերով զբաղեցրած հողամասերից բերրի դաշտեր և բերքահավաքից անմիջապես հետո ըստ հնարավորության պարարտացնել, տալով մեկ հեկտարին 20—30 տոնն փտած դոմազը կամ հանքային պարարտանյութ՝ 3 ցենտներ ամոնիում սուլֆատ, 3—4 ցենտներ սուպերֆոսֆատ և 1—3 ցենտներ 40 տոկոսանոց կալիումական աղ: Պարարտացումից հետո պետք է կատարել խոր վար՝ 27—30 սանտիմետր խորությամբ: Եթե հացաբույսերից ազատված հողամասը չոր է, սկզբում անպայման պետք է ջրել և հողի քեշը զալու ժամանակ միայն կատարել խոր վար: Չոր հողը վարելիս առաջանում են խոշոր կոշտեր, որոնք հետագայում զփվար են ջարդվում, խանգարում ու ավելի են բարդացնում տարվելիք աշխատանքները: Հերկած հողամասը պետք է փոցխել և անմիջապես մարգոցել: Մարզի լայնությունը պետք է լինի 2 մետր 10 սանտիմետր, իսկ երկարությունը՝ 20—30 մետր: Մարզի լայնությունը պետք է հաշվել մեկ թմբի զազաթից մինչև մյուս թմբի զազաթը: Այդպիսի մարզեր պատրաստվում են նրա համար, որպեսզի տնկված թարմ պլանրները հետագա-

յում պարբերաբար ջրվեժն (որ պետք է անպայման կատարել մինչև կարտոֆիլի երիտասարդ ծիլը հողից դուրս գալը) և միաժամանակ հողում ավելորդ խոնավությունն չկուտակվի ու պատճառ դառնա տնկված պալարների փտելուն:

Յանքից 4—5 օր առաջ, մարզոցած արտն անհրաժեշտ է առանձին ջրտարներով ջրեր իսկ կարտոֆիլի ցանքը կատարել անպայման ջրած ու քեշի եկած հողամասում: Չորացած հողում կարտոֆիլի երիտասարդ պալարներով ցանք չպետք է կատարել: Պետք է նշել նաև, որ չոր հողում ցանքը կատարելուց հետո արվող շուրը որոշ չափով կարող է պատճառ դառնալ տնկված պալարի նեխման: Սհա այս է հիմնական պատճառը, որ բամբակացան շրջաններում ամռան ցանքը պետք է կատարել անպայման նախապես ջրված ու քեշի եկած հողում:

Կարտոֆիլի ամռան ցանքը ճիշտ ժամանակին կատարելը մեծ նշանակությունը ունի մեր ռեսպուբլիկայի տարբեր ռայոնների համար: Հայտնի է, որ տարբեր ռայոններ ունեն տարբեր կլիմայական ու հողային պայմաններ. այս տեսակետից ստանդարտ ցանքի ժամկետ տալ բոլոր ռայոնների համար՝ կլիներ սխալ:

ՍՍՌՄ Գիտությունների Ակադեմիայի Հայկական Ֆիլիալի Բիոլոգիական ինստիտուտի ուսումնասիրություններից պարզվել է, որ բամբակացան շրջաններում ամռան ցանքը կարտոֆիլի երիտասարդ պալարներով պետք է կատարել հունիսի 20-ից մինչև օգոստոսի 5-ը:

Ջրովի հողամասերում՝ պատրաստված մարգի մեջ կարտոֆիլը ցանվում է երեք շաբաթ, այն է՝ մեկական շաբաթ թմբերի մոտ և մեկ շաբաթ՝ մարգի մեջ:

Կարտոֆիլը պետք է ցանել 8—10 սանտիմետր խորությունք, խոնավ հողում: Շաբաթների հեռավորությունը պետք է անել 70 սանտիմետր, իսկ շաբաթերում թուփը թփից՝ 30—35 սանտիմետր: Յուրաքանչյուր բնում պետք է ցանել միջակ մեծություն մեկ պալար, իսկ փոքր քաշ ունեցող պալարներ՝ երկուսից ոչ ավելի: Յանքը պետք է կատարել միայն «Լոբի» սորտի ծլած պալարներով:

ԱՄՌԱՆ ՅԱՆՔԻ ԽՆԱՄՔԸ

Ջրովի հողամասերում, ցանքից մի քանի օր հետո, հատկապես բամբակացան ռայոններում, երբ հողն սկսում է չորանալ,

անհրաժեշտ է պարբերաբար ջրեր: Առաջին ջրից հետո անհրաժեշտ է փոցխել կամ տափանել ցանված դաշտը, որպեսզի հողի երեսին առաջացած կեղևը փշրվի և փափկանա: Փոցխելու կամ տափանելու ժամանակ հողից դուրս եկած պալարներն անհրաժեշտ է անմիջապես նորից ծածկել: Անհրաժեշտ է ցանված դաշտը միշտ խոնավ վիճակում պահել և ըստ պահանջի ջուր տալ:

Դաշտում կարտոֆիլի հատ ու կենտ ծիլեր երևալուց հետո հարկավոր է փոցխել զեզ-զազ փոցխի մեկ օղակով: Կարտոֆիլի դաշտը պետք է պահել փուխը և մուխոտներից՝ միանգամայն մաքուր վիճակում: Բույսերի միջշարքային տարածության քաղ-հան-փերեցումը պետք է կատարել ձիու կուլտիվատորով, իսկ միջբույսայինը՝ հողերագներով կամ քեթմեններով: Կարտոֆիլի ամռան ցանքի բույսերի բուկը պետք է տալ ոչ այնպես խոր, ինչպես դարձան ցանքինը, այլ թեթև՝ 15—20 սանտիմետր բարձրությամբ:

Ամռան ցանքի բերքը սովորաբար հավաքվում է նոյեմբերի կեսերին: Ելնելով նշված ժամկետից, կարտոֆիլի ցանքի ջուրը պետք է դադարեցնել բերքահավաքից 15—20 օր առաջ: Ամռան ցանքի բերքը պետք է հավաքել կարտոֆիլի ցողունների լիով ցրտահարումից անմիջապես հետո: Հավաքված բերքը գիշերը դաշտում չպետք է թողնել, որովհետև կարող է ցրտահարվել ու ենթակա լինել զանազան պատահարների: Բերքահավաքը կատարելու ժամանակ անհրաժեշտ է ջոկել սերմացուն, ընտրելով դրա համար միջակ մեծությու՜ն ունեցող առողջ պալարներ: Բացի այդ, պետք է հավաքել նաև այն մանր պալարները, որոնք առողջ են մնացել և կարող են որպես լրացուցիչ սերմանյութ ծառայել հաջորդ տարվա դարձան ցանքի համար:

ՍԵՐՄԱՑՈՒ ԿՄՐՏՈՖԻԼԻ ՋՄԵՌԱՅԻՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Աշնանը, բերքահավաքից հետո, կարտոֆիլի սերմացուն պետք է պահել հատուկ խնամքով: Ցանելու համար պետք է ընտրել կարտոֆիլի առողջ պալարները, որոնք հանելու ժամանակ մնասվածքներ չեն ստացել կամ թե հիվանդ ու փտած չեն:

Սերմացու կարտոֆիլը պետք է պահել բուրտերի (փոսերի) մեջ: Բուրտերի խորությունը պետք է լինի 30 սանտիմետր, լայնությունը՝ 1 մետր, իսկ երկարությունը՝ 4—6 մետր:

Եթե բուրտի երկարությունը 4 մետր է, լայնությունը մեկ

մետր, իսկ խորությունը 30 սանտիմետր, ապա ալդպիսի բուր-
տում կարելի է տեղավորել մոտ 1,5 տոնն կարտոֆիլ:

Եթե կարտոֆիլի քանակությունը 1,5 տոննից ավելի է,
կարելի է բուրտի երկարությունը հասցնել 6 մետրի, իսկ եթե
այսպիսի երկարություն ունեցող բուրտում կարտոֆիլը չի տե-
ղավորվում, պիտի բուրտերի թիվը համապատասխան չափով
ավելացնել: այսպես է արվում այն պատճառով, որ բուրտի եր-
կարությունը 6 մետրից ավելի չլինի:

Բուրտի հիմքում, ուղիղ մեջտեղում, բուրտի ամբողջ եր-
կարությամբ պետք է փորվի առու, որի խորությունն ու լայ-
նությունը պետք է լինի 20 սանտիմետր: Առուն շատ կարևոր
է կարտոֆիլի բուրտում օդափոխություն ստեղծելու համար:
Առվի երեսին պետք է դասավորել փայտե ձողիկներ՝ միմյան-
ցից 2,5 սանտիմետր հեռավորության վրա: Ձողիկները դրվում
են նրա համար, որպեսզի բուրտի մեջ լցվող կարտոֆիլի պալար-
ները չթափվեն օդահան առվի մեջ:

Բուրտը պետք է փորել առուններից հեռու, ջրերով ողող-
վելու վտանգից ապահով և ոչ գողավոր վայրում: Այն պետք է
պատրաստել դաշտում կամ կոլխոզի պահեստի մոտ. ուղղու-
թյունը պետք է լինի հյուսիսից դեպի հարավ:

Բուրտը փորելուց հետո նրա յուրաքանչյուր ծայրում,
հիմքի օդափոխ առվի վրա պետք է դնել տախտակից պատ-
րաստված մեկական օդափոխ խողովակ: Խողովակի ներքևի
ծայրը թաղված պետք է լինի կարտոֆիլի մեջ, վերևի ծայրը
դուրս գա 80 սանտիմետր բարձրությամբ: Խողովակի ներքևի
ծայրը, կարտոֆիլի ամբողջ շերտի հաստությամբ, պետք է ունե-
նա կտրվածքներ: Խողովակի լայնությունը պետք է լինի 20
սանտիմետր:

Կարտոֆիլը բուրտում պետք է դասավորել բրգաձև: Կար-
տոֆիլի բուրգի բարձրությունը պետք է լինի մեկ մետր:

Կարտոֆիլը դասավորելուց հետո պետք է ծածկել ծղոտով,
որի վրայից պետք է հող լցնել ու տախտակով ամրացնել: Հողի
շերտի հաստությունը պետք է լինի գազաթի մոտ՝ սկզբում 10
սանտիմետր, ցրտերն ընկնելու ժամանակ՝ 25 սանտիմետր, իսկ
հիմքի մոտ՝ սկզբում 30 սանտիմետր, ցրտերն ընկնելու ժամա-
նակ՝ 70 սանտիմետր:

Բուրտը ծղոտով ծածկելուց առաջ, կարտոֆիլի կույտի
գազաթին, յուրաքանչյուր երկու մետրի վրա պետք է դնել 0,5
մետր երկարության փակ խողովակներ, որոնց լայնությունը

պետք է լինի 20 սանտիմետր (խողովակի կտրվածքը՝ 20×20 սանտիմետր)։

Բուրտի երկու ծայրերում դաժվող խողովակներում, ինչպես նաև մեջտեղի խողովակներից մեկում, պետք է դնել մեկական ջերմաչափ՝ բուրտի ջերմությունն ստուգելու համար։

Ցուրտ ամիսներին օդափոխ խողովակները անցքերը պետք է ամուր փակել խոտից պատրաստված խցաններով։

Առաջին 25 օրում ջերմության ստուգումը պետք է կատարել ամեն օր, այնուհետև՝ 5 օրը մեկ անգամ։

Եթե բուրտի մեջ ջերմությունն իջնում է 1° -ի, ապա պետք է տաքացնել լցնելով բուրտի վրա ձյան կամ գոմաղբի հաստ շերտ։ Պետք է նաև բուրտի վրա առաջացած ձեղքերը սփռել։ Եթե բուրտի ջերմությունը բարձրանում է $+4^{\circ}$ -ից, ապա պետք է քացիկ ծայրամասերի ու գաղաթի վրա դրված օդափոխ խողովակների անցքերը, սրբել բուրտի վրայի ձյունը կամ գոմաղբը և աստիճանաբար թեթևացնել բուրտի հողաշերտը, իսկ եթե այդ էլ չի օգնում, և բուրտում ջերմաստիճանը բարձրանում է, պետք է քացիկ բուրտը և կարտոֆիլն անմիջապես տեղափոխել պահեստ։

Բուրտի շուրջը, նրանից մեկ մետր հեռավորության վրա, պետք է առվակ անցկացնել՝ անձրևաջրերը հեռացնելու համար։

Ինչպես արդեն ասել ենք, կարտոֆիլը ցանելուց առաջ պետք է ենթարկել յարովիղացիայի։ Դրա համար սերմացուն փետրվարի 10-ին պետք է հանել բուրտից, ընտրել առողջ պալարները և տեղափոխել տաք, լուսավոր, բայց ոչ արևոտ պահեստ։

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՀԵԼ ՊԱՐԵՆԱՅԻՆ ԿԱՐՏՈՖԻԼԸ ՉՄԻԱՆԸ ՏՆԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Պարենային կարտոֆիլը տնային պայմաններում պահելու համար պետք է ընտրել ցածր ջերմության (պլյուս 1-ից մինչև 3°) պահեստատեղ։ Այդ նպատակին կարող են ծառայել ներքնահալկերը, նկուղիները և այլն։ Կարտոֆիլը կարելի է պահել նաև բակում, եթե տվյալ տնտեսությունն այդ հարմարությունն ունի։

Լավ են ձմեռում առողջ, չքերծված և մի քիչ ցամաքացրած պալարները։ Ձի կարելի պահելուց առաջ կարտոֆիլի պալարները լվանալ։ Սովորաբար կարտոֆիլը պահվում է մութ տեղ։ Երկար ժամանակ լույսի տակ ֆնալով՝ կարտոֆիլի պալարները կանա-

չուժ են, որի հետևանքով ընկնում է նրանց որակը և վատանում է համր:

Սենյակի պայմաններում կարտոֆիլը կարելի է պահել միայն այն դեպքում, երբ ջերմությունը լինում է ոչ ավելի, քան պլյուս 3⁰. բարձր ջերմությունից կարտոֆիլը շուտ ծլում է, չմշկվում և փտում: Սենյակում, նկուղում, ներքնահարկերում կարտոֆիլը կարելի է պահել ճաղավոր արկղների կամ անցքեր ունեցող կողոմների մեջ:

Եթե հնարավոր է կարտոֆիլը պահել բակում, պետք է ընտրել մի հարթ տեղ, փոս փորել, որի խորությունը պետք է լինի 20—25 սանտիմետր, լայնությունը՝ 0,5 մետր, երկարությունը՝ 1 մետր կամ ավելի: Փոսի երկարությունը կախված է կարտոֆիլի քանակից, բայց պետք է լինի ոչ ավելի, քան 2 մետր: Փոսի մեջ լցվում է կարտոֆիլը 60 սանտիմետր հաստության շերտով, այսինքն՝ հողից 40 սանտիմետր վերև, վրան՝ հիմքից մինչև դադաթը՝ լցվում է 3 սանտիմետր հաստության ցորենի կամ զարու չոր ծղոտ. հողի ծածկույթի շերտն սկզբում լինում է բարակ՝ 15—20 սանտիմետր, բայց երբ ցրտերն ընկնում են, հողի շերտի հաստությունը հիմքում պետք է հասցնել 40—45 սանտիմետրի, իսկ դադաթի մասում՝ 25 սանտիմետրից ոչ ավելի: Փորվածքի կողքից կարելի է պատրաստել կրկնակի փոքրիկ փայտե դռնակ՝ ձմռան ընթացքում կարտոֆիլ հանելու համար: Ամեն անգամ այդ դռնակը պետք է ծածկել ծղոտից կամ մուխ-խոտից խիտ պատրաստված, տաքություն պահող խրձով:

Պարնանը, տաքությունն ընկնելու ժամանակ, բուրտի ծածկույթը պետք է թեթևացնել, իսկ անհրաժեշտության դեպքում պետք է հանել կարտոֆիլը և տեղավորել որևէ շենք, որտեղ ցրտահարության վտանգ չկա: Ձմռան ընթացքում անհրաժեշտ է մթերել պարենային կարտոֆիլի առողջ մեծ պալարներից դադաթներ՝ 15—20 գրամ քաշով՝ դարնան ցանքի համար: Պադաթները պետք է պահել ներքնահարկերում՝ պլյուս 2 աստիճան ջերմության պայմաններում, կողովի կամ ճաղավոր արկղների մեջ:

ԿԱՐՏՈՖԻԼԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՁԵՎԵՐԸ

Մեր լեռնային խոնավ շրջաններում (Ստեփանավանում, Կիրովապոլսում և այլն) կարտոֆիլը մեծ մասամբ վարակվում

է ֆիտոֆտորա ինֆեկտանս սնկով: Առանձին խոնավ տարի-
ներում այս հիվանդութիւնը շատ մեծ ֆլաս է հասցնում կար-
տոֆիլի բույսին, որից ընկնում է նրա բերքը:

Յածրադիր ռայոններում, ինչպես և Նրեանի քաղաքամերձ
տնտեսութիւններում, այս հիվանդութիւնը գրեթե չի նկատ-
վում և առանձին ֆլաս չի պատճառում: Այդ հիվանդութեան դեմ
պայքարում են մեկ տոկոսանոց բորդոյան հեղուկով:

Գաղաքամերձ տնտեսութիւններում տարածված են «սև
ռաիկ», «ֆուզարիոզ», «օդակային փտում» բակտերիալ և սնկային
հիվանդութիւնները:

«Սև ռաիկով» հիվանդ բույսերի ցողունի հիմքը հողում
սևանում է և հետագայում նեխում: Այգալիսի թուփը հեշտու-
թյամբ հողից դուրս է քաշվում: Սովորաբար հիվանդ թփերը
նվաղ և գաճաճ են լինում, շուտ դեղնում և վաղաժամ չորանում
են:

«Փուղարիոզով» և «Թառամումով» հիվանդ բույսերի պա-
րարներն ամբողջովին նեխում են: Այս հիվանդութիւնը հաճախ
պատահում է ծանր կապային և գերխոնավ հողերում:

Պայքարի հիմնական միջոցն այն է, որ պետք է արմատախիլ
անել վարակված թփերն ու հողում գտնվող վարակված պալար-
ները և այդ բոլորն այրել:

«Վիրուսով» հիվանդ բույսերը լինում են գաճաճ և թույլ
զարգացած: Այս հիվանդութեամբ վարակված բույսերի արտաքին
տեսքն այլանդակված է (կնճռոտված, գանգոտ, և այլն): Հի-
վանդ պալարներից ստացվում են նվաղ և գաճաճ բույսեր, ու-
րոնց տերևները մեծ մասամբ ոլորված են ու փխրուն՝ ձեռքի
մեջ ջարդվում են: Այդ բացատրվում է նրանով, որ օսլան
մնում է տերևների մեջ և չի անցնում բույսի մյուս օրգանները:
Պայքարի համար անհրաժեշտ է՝

1. Յանքի համար օգտագործել միանգամայն առողջ պալար-
ներ, որոնք յարովիղացիայի ժամանակ տալիս են հաստ ու
կարճ ծիւրեր:

2. Յանքի համար չօգտագործել կարտոֆիլի այն պալար-
ները, որոնց աչքերից դուրս եկած ծիւրերը մաղի պես բարակ են:

3. «Վիրուսով» վարակված թփերը, ինչպես և հողում
առաջացած նրանց պալարները ցանքից պետք է արմատախիլ
անել և այրել:

1. Տ. Սահակյան—Կարտոֆիլի սորտերը Հայաստանում և նրա հիվանդությունները, հրատ. Արմֆանի, Երևան, 1939 թ.
2. М. М. Методы ускоренного размножения картофеля и их применение в селекционно-семеноводческой работе, Огиз-сельхозгиз, Москва, 1938 г.
3. Акад. Лысенко, Т. Д. Подготовка свежесобранных клубней картофеля летник посадок. Газета „Коммунист“ от 12 июня 1941 г. № 136 (2037). Орган ЦК и ЕК КП(б) Армении, Ереван.
4. Тер-Саакян, Т. С. Новый метод снятия периода покоя у свежесобранных клубней картофеля. ДАН СССР, 1941 г., т. XXX, № 2. Изд. АН СССР, Москва.

ԲՈՎԱՆԴ ԱՎՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջարան	52
Ինչպիսիք հողերում կարող է մշակվել կարտոֆիլը	5
Կարտոֆիլի սորտերը	5
ա) էպիկուր	6
բ) վաղահաս վարդադույն	6
գ) Լորիս	7
Սերմացուի նախապատրաստումը և բազմացումը գարնան ցանքի համար	8
Հողամասի մշակումը և պարարտացումը	11
Ցանքի ժամանակն ու եզանակը	12
Գարնան ցանքի խնամքը	13
Կարտոֆիլի բերքահավաքը	16
Կարտոֆիլի երկու բերքի ստացումը մեկ տարում	17
Կարտոֆիլի ամռան ցանքը որպես սերմնաբուծական կարևոր միջոցառում	23
Հողամասի նախապատրաստումն ամռան ցանքի համար և ցանքը	23
Ամռան ցանքի խնամքը	25
Սերմացու կարտոֆիլի ձմեռային պահպանումը	26
Ի՞նչպես պահել պարենային կարտոֆիլը ձմռանը տնային պայմաններում	28
Կարտոֆիլի գլխավոր հիվանդությունները և նրանց դեմ պայքարելու ձևերը	29

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0008232

ԳԻՆԸ 6 Բ.

A $\frac{II}{18921}$

АРМЯНСКИЙ ФИЛИАЛ АКАДЕМИИ НАУК СССР
СЕКТОР ПОЧВОВЕДЕНИЯ

Естественно-научная популярная серия

Т. С. ТЕР-СААКЯН

Культура картофеля в Араратской долине

Издание Армфан. Ереван, 1948 г.

Հ.Ֆ. 02563

Գրադար № 309

Տիրաժ 2000

ՀԺԿ-ի Գրառ-մանկադարժական տպարան, Արմֆան, 104